

I.YUSUPOV ATINDAĞI DÓRETIWSHILIK MEKTEBINIŇ 9-KLASÍ USHÍN ÁDEBIYAT PÁNINEN JUWMAQLAWSHÍ MÁMLEKETLIK ATTESTACIYA IMTIXANÍ TAPSÍRMALARINIŇ SPECIFIKACIYASÍ

Dúziwshi: **Allambergenova Gúlchexra Qoylibaevna** – *I.Yusupov atındaǵı dóretiwshilik mektebiniń joqarı kategoriyalı qaraqalpaq tili hám ádebiyatı páni muǵallımı*

Pikir bildiriwshi: **Kazimbetova Ziyuar** – *Filologiya ilimleri boyınsha filosofiya doktori (PhD), I.Yusupov atındaǵı dóretiwshilik mektebiniń joqarı kategoriyalı qaraqalpaq tili hám ádebiyatı páni muǵallımı.*

Esse jumısı specifikaciyasınıń maqseti pitkeriwshi oqıwshılardıń ádebiyat páninen bilim dárejesin anıqlaw ushın qollanılatuǵın esse temaları strukturası hám oǵan qoyılatuǵın talaplardı belgilewden ibarat. Berilgen hújjetke aprobaciyalar nátiyjesinde qosımshalar, ózgerisler hám dúzetiwler kirgiziliwi múmkin.

9-klastı pitkergen oqıwshılar ádebiyat páninen bilimlendiriw baǵdarlaması boyınsha belgilengen dárejedegi kompetenciyalarǵa iye boladı.

Oqıwshılardıń alǵan bilim, kónlikpe hám mamanlıqlardı anıqlaw ushın 2023–2024-oqıw jılında 9-klaslarda juwmaqlawshı imtixan jazba formada ótkeriledi. Ádebiyat, kórkem sóz óneri ázelden xalıq qalbiniń kórinisi, haqıyqat hám ádillik jırshısı bolıp kelgen. Ádebiyattı úyreniw – bul insandı onıń ruwxıy dúnyasınıń úyreniw degen sóz. Solardı esapqa alǵan halda 9-klass pitkeriwshilerinen esse jumısınıń alıw arqalı ádebiyat páninen sawatlılıǵın bahalaw názerde tutılmaqta.

Hárbir esse temaları ádebiyat páni boyınsha dóretiwshilik mekteplerdiń 8-9-klasları temaları qamtıp alınǵan. Sonday-aq, esseni bahalaw kriteriyaları da berilgen.

Esse temalarınıń kirgiziliwiniń jáne bir áhmiyetli tárepi sonda, oqıwshılardıń ádebiyat páninen alǵan bilimleri hám sawatqanlıǵı bekkemlenedi, dóretiwshilik, sóz baylıǵınan paydalana alıw kónlikpesi artadı, óz qaraların logikalıq izbe-izlikte, sistemalı, dálilli beriw tájiriybesine iye boladı hám bul tema boyınsha óz pikiriniń tolıq jarıtıp beriwdi úyrenedi.

9-klaslar ushın esse jumısı úsh variantta dúzilgen bolıp, hárbir variantta úsh esse teması bar. Soǵan bola, varianttaǵı temalardıń eki teması ádebiyat pánindegi

Mámleketlik tálim standartı hám oqıw baǵdarlamasında belgilengen temalar tiykarında, birewi erkin temada tayarlandı.

I.Yusupov mektebinde bilim alıp atırǵan 9-klass oqıwshıları ortasında juwmaqlawshı attestaciya ótkeriliwi múnásibeti menen imtixan alıw ushın esse temaları usınıs etilmekte. Imtixanda esse jumısın tańlawdan maqset oqıwshılarda logikalıq hám kreativ pikir júritiw kónlikpelerin payda etiw, ǵárezsiz hám dóretiwshilik qatnasta pikirlewge úyretiw, imla hám stillik sawatqanlıqtı rawajlandırıw, óz pikirin awızeki hám jazba bayanlaw kónlikpesin rawajladırıwdan ibarat.

Esse jumısı tómendegi bólimlerdi qamtıwı shárt.

I. Kirisiw. Esseniń kirisiw bólimin jazıwda tómendegilerge ámel etiń:

- 1) kirisiw bólimi eki-úsh ǵápten ibarat bolıwı kerek;
- 2) berilgen tekstti sol turısına kóshirmeń.

II. Tiykarǵı bólim. Esseniń tiykarǵı bólimin ashıp beriwde tómendegilerge ámel etiń:

1) Tiykarǵı bólim keminde úsh abzactan ibarat bolıwı kerek, hár bir abzacta táreplerdiń kózqarasları hám jeke kózqaraslarıńızdı tolıq keltiriń.

2) Berilgen jaǵday boyınsha túrli pikir hám kózqaraslarıńızdı mısallar menen dálilleń;

3) Jeke pikirlerińızdı tolıq túrde, dáliller menen ashıp beriń.

4) bayan etilip atırǵan barlıq pikirler tek tema boyınsha bolıwı kerek.

• **III Juwmaq.** Esseniń juwmaq bólimin jazıwda tómendegilerge ámel etiń:

- 1) tiykarǵı bólimdegi bayanlangan pikirlerdi ulıwmalastırıń;
- 2) juwmaq eki-úsh ǵápten ibarat bolıwı kerek.

Oqıwshılardıǵa esseni jazıw, onı tekserip shıǵıw, qáteler ústinde islewi, qosımshalar kirgiziw ushın 3 akademiyalıq saat waqıt beriledi.

Oqıwshılardıń esse jumısı 100 ballıq sistemada bahalanadı.

0 – 29% – “qanaatlandırarsız”;

30–65% – “qanaatlandırırılı”;

66–85% – “jaqsı”;

86–100% – “ayırıqsha”

Esse jumısınıń kólemi 150-200-sóz átirapında bolıwı kerek. 100 sózden kem jazılğan esse jumısı talap dárejesinde emes bolğanlıqtan, bahalanbaydı. Hár bir tapsırma ushın belgilengen baldan joqarı ball qoyıwǵa jol qoyılmaydı.

Esse jumısın bahalaw ólshemleri:

Kriteriya (ólshemler)	Deskriptor	Ball
Oqıwshınıń temanı túsinıwi hám temaǵa say tezis keltire alıwı (10 b)	-temanı túsinip tolıq ashıp bere alsa; -tezis temaǵa say tańlanǵan; -teziske baylanıslı jeke pikirlerin bildire alǵan;	10
	- tema tolıq ashıp berilmegen; -ideya temaǵa onsha say emes; -teziske baylanıslı jeke pikirlerin bildiriwde kemshilikler bar;	9-7
	-tema ashıp berilmegen, ústirtin jazılǵan; -tezis (ideya)temaǵa say tańlanbaǵan; -teziske baylanıslı jeke pikirlerin bildirmegen;	6-4
	-esse temasın túsinbegen, basqa baǵdarda pikirler bergen	3-1
Esseniń logikalıǵı, izbe-izligi (10 b)	-esse bólimlerge durıs bólingen; -pikirdi bayanlawda logikalıq izbe-izlik saqlanǵan	10
	-essenin bólimleri arasında sáykeslik ózgergen -abzalarǵa durıs ajratılmaǵan -pikirdi bayanlawda tákirarlaw ushırasqan	9-6
	-esse bólimlerinde baylanıs joq	5-1
Fakt hám maǵlıwmatlardıń temaǵa sáykesligi hám qollanıwı (10 b)	- eki hám onnan kóp fakt keltirgen - fakt hám maǵlıwmatlar temaǵa sáykes - óz ornında qollanılǵan	10
	- eki fakt keltirgen - fakt hám maǵlıwmatlar temadan uzaqlasqan - óz ornında qollanbaǵan	9-7

	- bir fakt keltirgen - fakt hám maǵlıwmatlar temaǵa sáykes emes - óz ornında qollanbaǵan	6-4
	- tema boyınsha heshqanday fakt hám dáliller keltitmegen.	3-1
Ádebiy til normalarına say, kórkem bayanlanıwı (10 b)	-esse ádebiy ólshemlerge sáykes jazılǵan - kiris sóz hám sóz dizbekleri óz ornında qollanılǵan - til tazalıǵı saqlanǵan. - kórkemlew quralları óz ornında qollanılǵan.	10
	- essede ádebiy ólshem belgili dárejede saqlanǵan - kiris sóz hám sóz dizbekleri óz ornında qollanıwda ayırım qátelerge jol qoyılǵan -til tazalıǵı ayırım orınlarda saqlanbaǵan - kórkemlew quralları az qollanılǵan	9-6
	- esse jazıwda ádebiy ólshem saqlanbaǵan - kiris sóz hám sóz dizbekleri qollanılmaǵan - kórkemlew quralları qollanılmaǵan	5-1
Stil hám temanıń sáykesligi (10 ball)	- essenıń jazılıw stili temaǵa say, stillik qátelik joq	10
	- essenıń jazılıw stilinde temadan sál shetke shıǵıw bar, stillik qáteler ushırasadı	9-6
	- essenıń jazılıw stili temaǵa sáykes emes, stillik qáteler kóp	5-1
Esse tolıq publicistikalıq stilde jazılǵanlıǵı (10b)	Esse tolıq publicistikalıq stilde jazılǵan	10
	Publicistikalıq stilden ayırım orınlarda sheginilgen	9-7
	Bir bólimi publicistikalıq stilde jazılǵan	6-5
	Publisistikalıq stilde emes	4-1

Esse jumısında kóz qaraların tolıq ashıp beriwi (10 b)	Tema boyınsha eki kózqaras, sonday-aq, óz qarası da tolıq ashılǵan.	10 b
	Eki kózqaras ashılǵan, óz qarası ashılmaǵan.	9-7
	Eki kózqarastıń tek birewi ashıp berilgen	6-5
	Eki kózqarastıń tek birewi jáne shala ashıp berilgen	4-1
Jazba sóylewdiń anıqlıǵı hám atamaların qollanıwı (10 ball)	- temanı bayan etiwde hám terminlerdi qollanıwda qátelikler joq - jumısta heshqanday sóz hám gáp qollanıwda qáteler ushıraspadı.	10
	- temanı bayan etiwde hám terminlerdi qollanıwda 3 qátege jol qoyılǵan. - jumısta eki gáp qáte qollanıwǵan.	9-6
	- temanı bayan etiwde hám terminlerdi qollanıwda 5 hám onnan kóp qátege jol qoyılǵan. - jumısta 5 hám onnan kóp gápte qátege jol qoyılǵan.	5-1
Imla sawatlılıǵı (10 ball)	Imlalıq qáteleri joq yamasa bir qátesi bolsa	10
	3-5 qátesi bolsa	9-7
	6-8 qátesi bolsa	6-4
	9 hám onnan kóp qátesi bolsa	3-1
Irkilis belgileriniń qoyılıwı (10 ball)	Irkilis belgileriniń qoyılıwında qáte joq yamasa bir qátesi bolsa	10
	3-5 qátesi bolsa	9-6
	5 hám onnan kóp gápte qátege jol qoyılǵan bolsa.	5-1

9-klass pitkeriwshileriniń mámleketlik imtixan ushın usınılǵan esse jumısı temaları:

1-tema: T.Qayıpbergenovtıń “Mehirliliktiń kelbeti” shıǵarmasında keltiriliwinshe adam kóp dáramatqa iye bolmasa da jaqsılıq islep kópshilikke paydań tiyiwı múmkin. Siziń bul pikirge kóz qarasıńız.

2-tema: M.Nızanovtıń “Ákeniń húrmeti” shıǵarmasındaǵı bas qaharman Qutlımurat qusbegi óziniń dańqparaz emes ekenligin aytadı. Biraq shıǵarmanı oqıwshılar bul pikirge qarsı pikir bildiredi.

3-tema: Kópshilik kitapqumarlar kitaptıń ózin oqıǵandı unatsa, bazılar elektron kitaplar qolaylı dep esaplaydı. Siziń pikirinińiz.

4-tema: Berdaq – qaraqalpaq xalqınıń tariyxın jazǵan. Bul pikirdi ayırım adamlar maqullasa, ayırımlar maqullamaydı. Siz qaysı birine qosılasız?

5-tema: Ótेश shıǵarmalarınan basım kópshiligi násiyat mazmunında jazılǵan. Bul pikirdi ayırımlar maqullasa, ayırımlar biykarlaydı. Bul kózqaras boyınsha óz pikirinińizdi dáliller tiykarında beriń.

6-tema: Ayırım adamlar shıǵarmaların saxnadaǵı spektakl yaqı kinofilmlerin kóriwdi unatsa ayırımlar kitaptan oqıǵandı abzal kóredi. Siziń pikirinińiz.

7-tema: I.Yusupovtıń “Búlbúl uyası” shıǵarmasında baslı qaharmanıń óz eline qaytpay, ózge jurtlarda qalıp ketkenin qaralawshı oqırmanlar da ushırasadı. Siziń pikirinińiz ?

8-tema: Kópshilik adamlar júzbe-júz sáwbetlesiwden góre qarım-qatnastıń basqa túrlerinen, máselen, xat, elektron pochta, sociallıq tarmaqlar arqalı xabarlasıwdı qolayraq dep esaplaydı. Siz qaysı pikirge qosılasız?

9-tema: Kópshilik adamlar óz mámleketindegi joqarı oqıw orınlarında oqıydı. Al, ayırımlar shet ellerde oqıwdı qáleydi. Sizińshe, qaysı biri paydalıraq?

10-tema: Kópshilik adamlar jaqsı turmıs ushın jaqsı kásip iyelew shárt dep esaplaydı. Al, ayırımlar óz óneri arqasında da kemshiliksiz turmıs keshiriw múmkin degen pikirde.

